

Onderzoek en onderwijs: docenten als essentiële schakel in een complexe transformatie

Inleiding op het themanummer

Didi Griffioen

Auteur: Didi M.E. Griffioen, Programmaleider Onderzoek in Onderwijs, Stafdienst Onderwijs & Onderzoek, Hogeschool van Amsterdam, D.M.E.Griffioen@HvA.nl

Docenten zijn de kernspelers in de implementatie van veranderingen in het onderwijs (Teo, 2009). Docenten vormen ook de *linking-pin* tussen het management en de studenten in de transformatie van instellingen in het hbo naar kennisinstellingen, zowel als het gaat om onderzoekscultuur, als ook voor de kwaliteit van onderzoek in het onderwijs. Deze transformatie is veel ingewikkelder als docenten het idee hebben dat onderzoek niet hoort bij hun identiteit, of wanneer ze geloven dat hun status of werk wordt bedreigd. Ook is het belangrijk dat docenten zich zeker weten van hun eigen kwaliteiten in relatie tot de nieuwe taken (Griffioen & De Jong, 2015).

Tegelijk zijn docenten in het hbo nu niet de meest onderzochte populatie als het gaat om de verbinding tussen onderzoek en onderwijs. Traditioneel is dit een onderwerp dat een groeiende basis kent in het wetenschappelijk onderwijs, eerst omdat de functionaliteit van onderzoek in het universitaire onderwijs al langer onderwerp van discussie is (Baggen, 2005). Maar dit is ook een gevolg van de transformatie van voormalige *Polytechnics* naar volwaardige universiteiten in de Anglo-Saxische wereld. Juist in relatie tot de nieuwe universiteiten is daar een kennisbasis ontwikkeld over de verbinding tussen onderzoek en onderwijs (Healey, 2005; Healey & Jenkins, 2009). Het is dus niet heel bijzonder dat dit nu in de hogescholen in Nederland en Vlaanderen ook het geval is.

Inleiding

Tegelijk is de positie van de docent in onderwijsinstellingen die volwaardig universiteit zijn geworden niet altijd of op alle punten vergelijkbaar met de positie van de docent in de huidige hogescholen in Nederland en Vlaanderen. De combinatie van onderwijstaken en onderzoekstaken in het werk van elke docent is niet evident. Veelal zijn docenten lesgevers, vaker gecombineerd met enig werk in de gelieerde beroepspraktijk. Onderzoek doen zit er voor velen niet in, zelfs als die wens er wel is. De budgetten en organisatie-inrichting laten dit (nog) niet toe. Ook is de onderzoekservaring van de docenten nog vaak minimaal. Hier zijn wel verschillen te zien tussen Nederland en Vlaanderen. Waar in Vlaanderen een masterdiploma voor nagenoeg alle docenten geldt, zijn we in het Nederlandse hier nog naar toe aan het werken. PhD's zijn in beide situaties nog niet de norm. Onderzoek in en naar de hogeschoolpraktijk is dus een noodzakelijke aanvulling.

En de hele discussie over opleidingsniveau en onderzoeksvaardigheden als lesgever is ook enorm complex (Griffioen & De Jong, 2009; Griffioen, De Jong, & Jak, 2014). Het verband tussen een hogere formele kwalificatie, een goed rolmodel zijn voor toekomstige professionals, en een capabel en inspirerend lesgever zijn, is zeer complex. Want wat is een goede professional (zie bijvoorbeeld Adams, 2011), wat is precies een goed lesgever (zie bijvoorbeeld Tigelaar, Dolmans, Wolfhagen, & Van der Vleuten, 2004)? En hoe hangen deze zaken samen met een behaald opleidingsniveau? Dat is zo'n complexe vraag dat deze meestal teruggebracht wordt tot de simpele variabelen van studentcijfers en opleidingsniveau (zie bijvoorbeeld Bron, 2015). En hoewel dit begrijpelijk is uit het oogpunt van de onderzoeker, gaat het ook voorbij aan de complexiteit en vuilheid van de werkelijke onderwijspraktijk. En eenzelfde betoog over complexiteit kan opgezet worden voor de functie van onderzoeksvaardigheden voor toekomstige professionals en het aanleren hiervan (Griffioen, in review) of het ontwikkelen van de onderwijsorganisatie als geheel naar een *research-based* instelling (Griffioen & De Jong, 2015). En ook dit themanummer waagt zich niet aan deze complexe vragen, maar het moest gezegd dat het essentieel is dat we dit wel gaan durven.

Dit themanummer staat in lijn met twee eerdere TVHO-themanummers. De editie in 2013 focuste op onderzoek naar instituutsveranderingen en curriculumvormgeving. Het themanummer in 2016 had als focus de student in de verbinding tussen onderzoek en onderwijs. Dit huidige themanummer heeft als belangrijkste focus de docent in dit veranderproces. Gecombineerd bouwen deze themanummers een Nederlandstalige basis op waar de hogeschoolpraktijk haar voordeel mee kan doen. En dit is zeker belangrijk in een context waar veel docenten en studenten nog beperkte toegang hebben tot internationale literatuur. Voor een overzicht van de bijdragen in alle drie de themanummers zie Tabel 1. Uit die tabel wordt ook duidelijk dat er meer aandacht nodig is voor de praktijken en effecten van onderzoek in onderwijs op alle

Inleiding

niveaus, maar zeker ook voor de context van het hoger onderwijsbeleid waarbinnen dit alles plaatsheeft, zowel (inter)nationaal, als ook binnen de instellingen. En uiteraard ligt de grootste uitdaging in het verbinden van al deze perspectieven en niveaus in een coherente en integrale *body of knowledge* over onderzoek in het onderwijs van het hbo. Er is nog werk te doen dus. Maar eerst aandacht voor de bijdragen in dit themanummer die vooral de focus leggen op docent en curriculum.

Tabel 1. Bijdragen in de TvHO themanummers ‘Onderzoek in Onderwijs’ in 2013, 2016 en 2017.

	Percepties	Praktijken	Effecten
Discipline	Visser-Wijnveen (2013)		
(Inter)nationaal beleid			
Instituutsniveau	Griffioen and Wortman (2013) Thienpont (2017)		
Managers & Bestuurders		Boerma, Griffioen, and Jong (2013)	
Curriculum	Verburgh, Schouteden, and Elen (2016) Roseaux, Verachtert, Spooren, Van Petegem, and De Schepper (2016) Van Beest and Butter (2017)	Griffioen, Boerma, Engelbert, and Van der Linden (2013) Pool, Terlouw, and Haanstra (2013) Losse, Bouten, and Nahuis (2017)	
Docenten	Griffioen, Roosenboom, and De Jong (2017) Van Tholy and Griffioen (2017)		Griffioen and Lopes Leao de Laguna (2017)
Studenten	Van der Linden (2013) Bollinger and Van Rooijen (2016)	Vink and Terlouw (2013)	Winter (2016)

De eerste bijdrage van Griffioen, Roosenboom en De Jong gaat in op de opvattingen over ‘goed onderzoek’ van docenten in hbo en universiteit. Opvattingen hebben een belangrijke invloed op het gedrag van mensen in diverse situaties (Ajzen & Fishbein, 2010), zo ook in het vormgeven van het onderzoek in het hoger onderwijs. De re-

Inleiding

sultaten laten zien dat de opvattingen over goed onderzoek in hbo en universiteit op veel punten niet zo verschillend zijn. Vooral de relatie tussen onderzoek en praktijk zorgt voor verschil. En hoewel dit een klein verschil lijkt, kan men zich afvragen wat hiervan de implicaties precies zijn voor de vormgeving van onderzoek in het hbo (zie ook Gibbons et al., 1994).

Het tweede artikel van deze editie van Losse, Bouten en Nahuis gaat in op deze vormgeving en de ervaring van docenten hiermee. Een langlopend project binnen Saxion Hogescholen heeft geresulteerd in curricula waarbinnen onderzoek herontworpen is. Dit artikel laat zien dat het hiervoor ontworpen instrument functioneel is gebleken om curricula meer in lijn met de beoogde beroepsproducten te ontwerpen, al blijft het de vraag of het ook grootschaliger bruikbaar is.

Met een nieuw conceptueel model wordt daarna aandacht besteedt aan de verhouding tussen onderzoekscompetenties en innovatief vermogen. Van Beest en Butter beargumenteren dat dergelijke onderzoekscompetenties niet automatisch leiden tot innovatief vermogen. Hoewel ze dit niet noemen, is deze argumentatie in lijn met eerder wetenschapsfilosofisch werk van Nowotny (2008). Het door de auteurs voorgestelde model biedt een mooie basis voor verdere discussie over deze verhouding in de onderwijspraktijk van het hbo.

De laatste twee artikelen gaan in op de professionalisering van docenten bij al deze ontwikkelingen. De bijdrage van Van Tholy & Griffioen bespreekt een kleinschalige interviewstudie onder docenten in de Hogeschool van Amsterdam. Deze studie beoogde inzicht te krijgen in opvattingen van docenten over professionalisering op onderzoek. Dit artikel laat onder andere zien dat docenten op zich bereidwillig zijn om verder te professionaliseren. De docenten hebben hiertoe zelf geen directe wensen, dus verwachten ze een inhoudelijke richting (en de bijbehorende faciliteiten) hiertoe van het management van de hogeschool. Hiermee is de benodigde intrinsieke motivatie een belangrijk vraagstuk.

Het laatste artikel van Griffioen en Lopes Leao de Laguna bespreekt de evaluatie van een pilotproject voor docentprofessionalisering aan de Hogeschool Rotterdam. Anders dan in de meeste lectoraten deed een kleine groep docenten onderzoek met professionaliseren als eerste doel. Deze pilot laat zien dat de vormgeving van een meester-gezel-situatie ten bate van deze professionalisering nog niet eenvoudig is. De belangen die samenkomen in een dergelijke situatie, gecombineerd met de intensiteit van onderzoek doen in de beperkte beschikbare tijd vraagt een nauwkeurig trajectontwerp. De evaluatie van deze pilot biedt een mooi inzicht in wat docenten daarbij ervaren hebben.

Inleiding

Tot slot geeft Kris Thienpont een interessante reflectie op de combinatie van deze artikelen, waarbij ook de verschillen en overeenkomsten tussen de Vlaamse en Nederlandse situatie worden beschreven. Gemeenschappelijk is het tempo van de veranderingen en de zorg voor het meenemen van de docenten hierbij. Een stevige 'toetaalstrategie' op deze verandering, gecombineerd met ondersteuning van en ruimte voor de ontwikkeling van de docenten en docentteams is hierbij genoemd als essentieel. Maar ook is het belangrijk dat de hogescholen niet doorschieten in het bedienen van de beroepspraktijk, zowel ten aanzien van studenten als van docenten. Enige generieke bagage is nodig om over-gespecialiseerde professionals te voorkomen.

Dat lijken me de fundamentele en belangrijke vragen voor de komende periode: tot wat voor professional leiden we precies op als we denken aan onderzoekscompetenties? En welke docent-professional hebben we daar nu eigenlijk voor nodig als lesgever en rolmodel? Laten we in de komende periode dit onderwerp verder verdiepen door het te onderbouwen met argumenten en empirische evidentie. En vooral ook door beleid, onderwijspraktijk en onderwijsonderzoek hierover in verbinding met elkaar te brengen. Dan kunnen we spoedig voorbij de notie van de docent-met-of-zonder-masterdiploma komen en vinden we hopelijk de benodigde rijke visie op de veranderingen die gaande zijn.

Literatuur

- Adams, R. S. (2011). Being a professional: Three lenses into design thinking, acting, and being. *Design Studies*, 32, 588-607.
- Ajzen, I., & Fishbein, M. (2010). *Predicting and changing behavior: The Reasoned Action Approach*. New York: Taylor & Francis.
- Baggen, P. (2005). De wereld veranderen: universiteit en overheidsbeleid in Nederland, 1960-2000. In L. J. Dorsman & P. Knegtman (Red.), *Universitaire vormingsidealen. De Nederlandse universiteiten sedert 1876* (pp. 93-108). Hilversum: Verloren.
- Boerma, K., Griffioen, D. M. E., & Jong, U. d. (2013). Het belang dat managers hechten aan onderzoeksvaardigheden van docenten in het hoger onderwijs. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, 31(1&2), 59-72.
- Bollinger, S., & Van Rooijen, R. (2016). Veilige Onzekerheid en de onderzoekende houding van hbo-studenten. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, 34(2).
- Bron, M. (2015). *Het effect van het hebben van een mastergraad op toetscores van studenten*. Universiteit Maastricht. Maastricht.

Inleiding

- Gibbons, M., Limoges, C., Nowotny, H., Schwartzman, S., Scott, P., & Trow, M. (1994). *The new production of knowledge. The dynamics of science and research in contemporary societies*. London: Sage.
- Griffioen, D. M. E. (in review). Research Integration and the Intended Research Behaviour of Students in Vocational Oriented Higher Education.
- Griffioen, D. M. E., Boerma, K., Engelbert, R. H. H., & Van der Linden, W. (2013). Doelen en vormen van onderzoek in het onderwijs. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, 31(1&2), 32-44.
- Griffioen, D. M. E., & De Jong, U. (2009). De Onderzoeksvaardigheid van Medewerkers van Nederlandse Instellingen voor HBO. *Onderzoek van Onderwijs. Vakblad voor docenten in het Hoger Onderwijs*, 38, 49-54.
- Griffioen, D. M. E., & De Jong, U. (2015). Implementing research in professional higher education: Factors that influence lecturers' perceptions. *Educational Management Administration & Leadership*, 43(4), 626-645.
- Griffioen, D. M. E., De Jong, U., & Jak, S. (2014). Research Self-efficacy of Lecturers in Non-University Higher Education. *Innovation in Education and Teaching International*, 50(1), 25-37.
- Griffioen, D. M. E., & Lopes Leao de Laguna, L. (2017). 'Research-On-The-Job'. Een Pilot voor Professionalisering van Docenten op Onderzoek. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs* (2).
- Griffioen, D. M. E., Roosenboom, B. H. W., & De Jong, U. (2017). Opvattingen over 'Goed Onderzoek' van Docenten in het Hoger Onderwijs. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs* (2).
- Griffioen, D. M. E., & Wortman, O. (2013). Onderzoek in het onderwijs van de Hogeschool van Amsterdam. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, 31(1&2), 16-31.
- Healey, M. (2005). Linking Research and Teaching: exploring Disciplinary Spaces and the Role of Inquiry-Based Learning. In R. Barnett (Ed.), *Reshaping the University: New Relationships between Research, Scholarship and Teaching*. (pp. 67-78). McGraw Hill: Open University Press.
- Healey, M., & Jenkins, A. (2009). *Developing undergraduate research and inquiry*. Retrieved from Heslington.
- Losse, M., Bouten, L., & Nahuis, R. (2017). Een integratiemodel voor het contextualiseren van onderzoekend vermogen. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs* (2).
- Nowotny, H. (2008). *Insatiable Curiosity. Innovation in a Fragile Future*. Cambridge: MIT Press.
- Roseaux, B., Verachtert, I., Spooren, P., Van Petegem, P., & De Schepper, A. (2016). De ontwikkeling en validering van een meetinstrument nexus onderwijs-onderzoek. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, 34(2).
- Teo, T. (2009). Modelling technology acceptance in education: A study of pre-service teachers. *Computer & Education*, 52(2), 302-312.
- Thienpont, K. (2017). De vele lagen van het concept "onderzoekend vermogen". Reflectie op vijf case studies uit het Nederlandse HBO. . *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs* (2).

Inleiding

- Tigelaar, D. E. H., Dolmans, D. H. J. M., Wolfhagen, I. H. A. P., & Van der Vleuten, C. P. M. (2004). The development and validation of a framework for teaching competencies in higher education. *Higher Education*, 48, 253-268.
- Van Beest, W., & Butter, R. (2017). Helpt de ontwikkeling van onderzoekend vermogen studenten om innovatieve professionals te worden? *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs* (2).
- Van der Linden, W. (2013). De introductie van onderzoek in het pabocurriculum. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, 31(1&2), 73-85.
- Van Tholy, R., & Griffioen, D. M. E. (2017). Professionaliseringswensen op onderzoek van docenten in het hbo. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs* (2).
- Verburgh, A. L., Schouteden, W., & Elen, J. (2016). Onderzoek in het onderwijs: een vlag die vele ladingen dekt. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, 34(2).
- Vink, L., & Terlouw, C. (2013). Een onderzoek naar het handelingsverloop van hbo-masterstudenten bij het leren van praktijkgericht onderzoek. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, 31(1&2), 45-59.
- Visser-Wijnveen, G. J. (2013). Reflecties over onderzoek in het hoger beroepsonderwijs. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, 31(1&2), 99-112.
- Winter, E. (2016). Het effect van innovatief projectonderwijs op het ontwikkelen van onderzoeksvaardigheden van studenten. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, 34(2).